

Romaniuk I.M. Davydiuk Ruslana. Ukrainian Political Emigration in Poland: Staff, Structure, Social and Political Practices in the Volyn Province. – Lviv; Rivne: Dyatlyk M., 2016. – 704 p.

The article reviews the monograph of Ruslana Petrivna Davydiuk. The monograph deals with the activity of the inter-war Ukrainian political emigration in Poland, its ideology, content, structure, civic and political activity in the Volyn province.

Keywords: Ukrainian political emigration, Poland, Volyn province, inter-war period.

Романюк І.М. Давидюк Руслана. Украинская политическая эмиграция в Польше: состав, структура, общественно-политические практики на территории Волынского воеводства: монография. – Львів; Рівне: Дятлык М., 2016. – 704 с.

В статье прорецензирована монография Русланы Петровны Давидюк о деятельности межвоенной украинской политической эмиграции в Польше, ее идеологии, составе, структуре, общественно-политической активности в Волынском воеводстве.

Ключевые слова: украинская политическая эмиграция, Польша, Волынское воеводство, межвоенный период.

Статтю подано до редколегії 29.01.2017 р.

УДК 94(477.4) «1920/1925»

Ю.А. Зінько

МАЗУР І. В. ГУБЕРНСЬКІ МІСТА УКРАЇНИ: СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНИЙ, СУСПІЛЬНО-ПОЛІТИЧНИЙ ТА ЕТНОДЕМОГРАФІЧНИЙ АСПЕКТИ (ПЕРША ПОЛОВИНА 1920-Х РОКІВ). – ВІННИЦЯ: ТОВ «НІЛАН-ЛТД», 2016. – 260 С.

У статті прорецензовано книгу, в якій автор, використовуючи, передусім, радянську та сучасну вітчизняну й зарубіжну історіографію, а також на основі широкої документальної бази робить аналіз становища губернських міст України в умовах проведення адміністративно-територіального реформування першої половини 1920-х років.

Ключові слова: губернські міста, адміністративно-територіальне реформування, губернський адміністративний центр, міські жителі, міське самоврядування.

Рецензована монографія є невід'ємною складовою частиною вивчення урбан-історії України ХХ століття. Відрадною прикметою останнього часу є введення міської історії у простір дослідження територіальних ідентичностей. У радянській та українській історіографії досі не фігурувало спеціального історичного дослідження, в якому було б комплексно проаналізовано вплив пертурбації адміністративно-територіальної системи на життя та статус міст губернського значення.

Робота вирізняється ґрунтовною джерельною базою. Використані документи Центрального державного архіву вищих органів влади та управління України, Центрального державного архіву громадських об'єднань України, Державного архіву Вінницької області, Державного архіву м. Київ, Державного архіву Одеської області, Державного архіву Чернігівської області. Більшість використаних документів з фондів вищевказаних архівів вводиться до наукового обігу вперше.

Крім того, окремий сегмент опублікованих джерел складають статистичні видання, вивчення яких дозволило автору книги дати відповідь на безліч питань демографічного, соціального, освітнього, національного, економічного, комунального характеру в розвитку губернських міст України. Результати матеріалів переписів взяті з опублікованих матеріалів ЦСУ СРСР і ЦСУ УСРР. Використано статистичні видання «Статистика України» (1921-1931 рр.), «Статистичний Бюлетень», що виходив у 1921-1925 рр., а також «Радянський Статистик» (1924-1929 рр.) тощо.

Серед важливих здобутків монографії є те, що автор комплексно підходить до висвітлення ролі губернських міст у суспільному житті України та визначення їх статусу й реального становища в міському середовищі 1920-х років. Автор дає оцінку змінам у демографічному, національному та соціальному складі міського населення України. Зокрема, виявлено основні напрямки етно-демографічних змін у складі міського населення, причини, масштаби та наслідки депопуляції населення на середовище губернських міст, окреслено зміни у соціально-професійній структурі городян.

Автор доводить, що губернське місто – це не лише упорядкована система розселення і виробничий комплекс. Це також особливий спосіб життя – із специфічними засобами підтримання і відтворення притаманних йому цінностей і стереотипів, традицій поведінки.

На нашу думку, автор вдало вирішив питання, щодо визначення критерію формування групи міст, дані демографічного, національного та соціального складу населення яких можна порівнювати. Адміністративно-територіальні реформи 1922-1925 рр., що між переписами 1920-1926 рр. неодноразово призводили до зміни адміністративного статусу значної кількості міст, що ускладнювало вирішення поставлених в роботі завдань. Постійні корективи до переліку українських губерній впливали і на кількість губернських центрів. Адже неможливо зіставляти дані групи з 12 губернських міст 1920 р. й відповідної групи з 9 міст 1923 р. та групу із 41 окружного центру, утвореного до 1926 р. Тому, вирішуючи питання щодо визначення кола міст для дослідження, взято в якості базового перелік з 9-ти губернських центрів станом на 1923 р., які проіснували до остаточної їх реорганізації в жовтні 1925 р., а також визначено їх «аналоги» у переписах 1920 і 1926 років. Окремо звертається увага на міста, що на недовгий час набували статусу губернського центру, зокрема: Запоріжжя, Кременчук, Миколаїв.

Увагу автора привернула проблема посилення урбаністичних процесів в українському суспільстві у 1920-х роках, які вимагають поглибленого вивчення, насамперед, ролі та місця міст губернського значення в умовах закладення підвалин радянсько-більшовицького режиму в Україні, коли в інтересах держави, у сфері суспільного життя впроваджувалася політика залежності та покiрного виконання регіональними й місцевими органами вказівок партійно-бюрократичного керівництва. Як наслідок, частина самоврядних територіальних одиниць (зокрема, міст губернського значення) були позбавлені необхідних фінансових й економічних ресурсів, а подекуди змушені були діяти всупереч власним інтересам. Адміністративні зміни першої половини 1920-х рр. призвели до руйнації губернської територіальної системи та активної урбанізації УСРР. Міста стали оплотом та знаряддям реалізації ідеологічних догм більшовиків.

У праці доводиться, що у досліджуваний період було розроблено макет та закладено основні принципи так званого «радянського міста». Орієнтованість міських поселень на такий зразок, призвела до уніфікації в побудові управлінської структури та її взаємозв'язку з представницькими органами самоврядування громади, а також організації житлового будівництва, комунального господарства, благоустрою тощо. У результаті – сформовано модель, у якій міста країни проіснували до початку 1990-х років.

У книзі висвітлюються соціально-економічні та суспільно-політичні процеси в губернських містах УСРР та їх розвиток й трансформації в умовах становлення радянської політичної системи та процесі реалізації більшовицького політичного й економічного курсу.

Серед важливих здобутків монографії – дослідження проблем міського господарства губернських міст УСРР, оскільки від цього значною мірою залежав життєвий рівень городян, їхній побут, стиль життя. У роботі вміщено значний фактичний матеріал, який висвітлює повсякденне життя міського мешканця, представляє комунальну сферу й господарство. Визначено етапи відбудови й забезпечення діяльності міської комунальної інфраструктури, яка обслуговувала як виробничу, так і побутову сфери, розглянуто питання формування житлового фонду, роботи водогону, каналізації, електрозабезпечення, міського транспорту. Автор доводить, що у віданні міських рад опинилося широке коло проблем, що безпосередньо стосувалися життєвого рівня мешканців. Виокремлення ж цієї сфери діяльності в самостійну господарську одиницю забезпечило більш широкий та спланований розвиток міського комунального господарства. Продуктивність роботи комунального господарства забезпечувала спеціально створена система комунальних органів, що були відділами виконкомів або міських рад. Саме пленуми та президії міських рад обирали ключові напрямки з широкого кола комунальних проблем, а конкретну практичну роботу виконували секції і комісії Рад, відповідні відділи й інспектури виконкомів.

Отже, рецензована монографія має суттєве значення як з теоретичних питань містознавства, так і для практики. Вона свідчить, що міська ідентичність все частіше стає самостійним об'єктом аналізу. Це важливо, адже сьогодні проблема реформування адміністративно-територіального устрою є нагальною й невідкладною.

Zinko Y.A. Mazur I.V. Provincial Cities of Ukraine: Economic, Social, Political and Ethno-demographic aspects (first half of 1920). - Vinnytsia: «Nilan-LTD», 2016. – 260 s.

The article reviews the book in which the author, using primarily Soviet and modern national and foreign historiography, as well as the broad documentary basis, makes analysis of the provincial cities of Ukraine in the conditions of administrative and territorial reform of the first half of the 1920s.

Keywords: Provincial cities, administrative-territorial reformation, province administrative center, city residents, city self-government.

Зинько Ю. А. Мазур И. В. Губернские города Украины: социально-экономический, общественно-политический и этнодемографический аспекты (первая половина 1920-х годов). – Винница: ТОВ «Нилан-ЛТД», 2016. – 260 с.

В статье прорецензирована книга, в которой автор, используя прежде всего советскую и современную отечественную и зарубежную историографию, а также на основе широкой документальной базе делает анализ состояния губернских городов Украины в условиях проведения административно-территориального реформирования первой половины 1920-х годов.

Ключевые слова: губернские города, административно-территориальное реформирование, губернский административный центр, городские жители, городское самоуправление.

Статтю подано до редколегії 5.02.2017 р.

УДК 940.53

О. А. Коляструк

АНДРЕЙ КОРНЕВ, ВЛАДИМИР ТАРАСОВ, СТАНИСЛАВ ЭЛЛИС. «ЖИВИ, И УМИРАТЬ НЕ НАДО!». ТВОРЧЕСКОЕ НАСЛЕДИЕ ВЛАДИМИРА ЭЛЛИСА И ВЛАДИМИРА ОДИНОВА. 1945-1947 ГГ. (СТИХИ И ИЛЛЮСТРАЦИИ, СОЗДАННЫЕ В ЛАГЕРЕ ДЛЯ ПЕРЕМЕЩЕННЫХ ЛИЦ) [АЛЬБОМ] / ПОД РЕД. С.В.ЭЛЛИСА. – ХАРЬКОВ: «РАРИТЕТЫ УКРАИНЫ», 2016. – 112 С.: ИЛ. (СТРУКТУРИ ПОВСЯКДЕННОСТИ)

Рецензується науково-популярне видання з історії повсякденного життя у таборах для переміщених осіб (від англ.: «displaced persons», DPs / «переміщені особи», ДіПі) на території окупованої Німеччини. В основі дослідження – матеріали візуальної публіцистики сатиричного альманаху «ДіПініада», який упродовж 1946-1947 рр. самотужки випускали у таборі Пазінг-Мюнхен В. Елліс (тексти) та В. Одинова (малюнки).

Ключові слова: репатріація, еміграція, переміщені особи, табори для переміщених осіб, західні окупаційні зони, неповерненці, ілюстрації, сатира, гумор.

Рецензоване видання є першою в Україні спробою відтворити реалії життя «переміщених осіб» (ДіПі) у повоєнній Німеччині на підставі унікального оригінального документу – кількох частково вцілілих номерів рукописного віршовано-ілюстрованого альманаху «ДіПініада», що його видавали у таборі для переміщених осіб двоє молодих «неповерненців» Владислав Елліс та Володимир Одинов, відобразивши у сатиричній поезії і шаржових малюнках найтипівіші картини з життя діпійців. Джерельний комплекс видання доповнений самвидавними збірками поезій, а також офіційними і приватними світлинами.

Видання з промовистою життєствердною назвою «Живи, і помирати не слід!» стало можливим завдяки наданій професором Станіславом Еллісом, відомим науковцем та інженером, головою Польського Дому у Харкові, науковій редакції серії «Структури повсякденності» видавництва «Раритети України» частині сімейного архіву, що безпосередньо стосується життя його батька Владислава Валентиновича Елліса в таборі для ДіПіПазінг, неподалік Мюнхена у 1946-1947 рр. У передмові наукового редактора (с.11-16) С.Елліс лаконічно повідомляє, що документи батьківської «діпінійської Одисеї» надійшли до нього вже з США, куди В.В.Елліс зміг перебратися з Німеччини у 1952 р., і пролежали мовчки у «скриньці» майже чверть століття. Решта батьківського архіву (поезії, проза, щоденники, листи, нотатки, світлини тощо) повернулася на Україну через кілька десятиліть після його смерті.

Серед фотоматеріалів лише дециця світлин засвідчує становище молодого чоловіка у західній (американській) зоні окупації Німеччини. Натомість більшість відібраних з сімейного альбому фотографій в історичному контексті відображає доволі успішну життєву реалізацію непересічної особистості: затребуваного конструктора, інженера-будівельника багатьох стратегічних об'єктів (аеропорт в Тунісі, доки у Бостоні та В'єтнамі, наземні бетонні споруди по космічній програмі «Аполло» на місі Канаверал тощо); талановитого поета (твори якого друкувались в емігрантській пресі, перекладені кількома мовами світу вийшли в американських і європейських видавництвах); врешті, гарного батька. Прикметно, що творча спадщина В.Елліса неабияк цікавила московські фахові видавництва, втім, його нащадок не випадково дав згоду на оприлюднення неопублікованих матеріалів в Україні. Зауважимо, що на с.81 подані конверт і машинописний лист на бланкові «НАСА» В.Елліса сину на Холодногірське поштове відділення в Харкові (підписаний «С космическим приветом, твой Батько») з нагоди запуску американцями ракети на Місяць у 1972 р. Попередня с.80 цитує один з ілюстрованих аркушів «ДіПініади» з віршованим пророцтвом з 1946 р. про долання «дротів» і стражів у досягненні мрії.